

LITERÁRNÍ PŘEHLED

a) Spisy české.

Legionářská literatura.

Vojtěch Hanzal: Výzvěďčiči v Itálii a na Slovensku. Str. 393, Praha 1928. Za podpory p. pl. 39 „Výzvěďného“ nákladem vlastním.

V jubilejním roce republiky skrovná dosud literatura o italských legiích byla rozmnožena o knihu, která vyplňuje citelnou mezeru. Bojová činnost italské legie je zde vyličená v její nejkrásnější části, v souborných dějinách italských výzvěďčiků.

Nejsou to jen plukovní dějiny našeho slavného 39. pluku „Výzvěďného“, nýbrž i namnoze přesahují tento úzký rámec, neboť osvětlují jak na základě dosud vydané literatury, tak i podle dosud nevydaných dokumentů činnost našeho zahraničního odboje v Itálii po jeho čistě vojenské stránce.

Knihla obsahuje čtyři hlavní části. První část je souhrnným vyličením dějin našeho zahraničního hnutí v Itálii od jeho prvních primitivních počátků až do odjezdu do vlasti (15. prosince 1918).

V druhé části je přehledně vyličen vznik a vývoj výzvěďčiků, z nichž povstal potom „výzvěďný pluk 39“ a dále pak přehledně dějiny tohoto pluku až do skončení operací na Slovensku.

Třetí část, nejobsáhlejší a nejzajímavější z celé knihy, líčí podrobně život a činnost jednotlivých výzvěďných rot, které přiděleny jednotlivým italským armádám působily na celé italské frontě od Jadranu až k švýcarským hranicím a přispěly netušenou měrou k rozšíření novodobé vojenské

slávy české a vydobily si tak čestný svůj podíl na šťastném výsledku celého našeho zahraničního odboje.

Čtvrtá část je věnována činnosti pluku na Slovensku, kde — již na domácí půdě, — výzvěďčici zaplatili zno-
vu krutou daň krve za udržení tohoto státu, za jehož vzkríšení zanechali tolik mučedníků v Itálii. Půda kolem Komárna, Parkáně a Nových Zámků je zúrodněna krví dobrých bratrů výzvěďčiků. Po ukončení slovenského tažení pluk po krátkém pobytu v Praze a Rumburku se vrací v červenci 1920 na Slovensko, do své stálé posádky Petržalky, na bratislavském předmostí. Snad je tím i symbolicky vyjádřena jeho tradiční úloha, býti vždy první na řadě.

Knihla je pěkně vypravena, má četné obrázky a několik mapek. Pro příslušníky pluku, kteří stáli u kolébky pluku, je krásnou a tklivou vzpomínkou, pro ostatní pak poučením, jak italská legie žila, bojovala a jak dovedla umíratí.

Bs.

Výroční zpráva Vojenského zeměpisného ústavu za rok 1927. Svazek VIII. Str. 113. 9 příloh. Praha, 1928, nákladem vlastním, v komisi F. Rívnáče, cena neudána.

Vojenský zeměpisný ústav v této každoroční své publikaci podává širší veřejnosti výsledky své práce. Ze zprávy je viděti, co který odbor, oddělení a jiné součásti ústavu vykonaly, a francouzské resumé umožňuje, aby i cizozemské podobné vědecké instituce, s nimiž je náš ústav v čilých osob-

ních i literárních styčích (zejména po stránce vzájemné výměny publikací), poznaly, jak na tomto poli vojenské vědy pokračujeme.

V neúřední části zprávy, v níž příslušníci ústavu každoročně uveřejňují příspěvky své vědecké činnosti veřejnosti přístupné, jsou letos tyto články:

Škpt. Ubald Kolařík: Nekrolog škpt. Ferdinanda Hanáka, člena ústavu od jeho prvních začátků a vybudovatele jeho měřirytectkého oddělení. — Pplk. dr. L. Beneš: Stav gravitačních měření na území Čsl. republiky. Autor zdůrazňuje důležitost, jakou má pro geodetická měření provádění gravitačních měření. — Plk. Al. Hlíděk: Zeissův transformační přístroj SEG. Přístroj umožňuje transformaci leteckých fotografických snímků, aby jich mohlo být použito k určení situace v ortogonální projekci plánu. — Pplk. Frant. Kostrba: Přepřacování názvosloví na speciální mapě 1:75.000. Přepřacováním názvosloví speciální mapy na tisících na křídovém papíře a jejich reprodukcí heliogravurou jest umožněno vydati v dohledné době veškeré listy s názvoslovím českým a slovenským a zároveň reprodukovat tuto mapu v materiálu, který zajišťuje trvalé udržování její v evidenci. — Plk. dr. Jiří Čermák: Vojenský zeměpis po světové válce. (Přednáška na VI. sjezdu čs. přírodopytců, lékařů a inženýrů). Přes všechnu technickou vyspělost i v moderní válce budou hrát velmi důležitou úlohu přirozené podmínky geografické. Je-li povinností vojévůdcovou znáti jako faktory války člověka a jeho zbraň, musí nezbytně znáti i třetího činitele, t. j. prostor, na němž se oba pohybují. — Škpt. Ubald Kolařík: Vývoj vojenské geografie československé (Přednáška na III. sjezdu čsl. přírodopytců, lékařů a inženýrů). Přehled vývoje vojenské kartografie na území našeho státu a vojenského zeměpisu československého vůbec.

Francouzské resumé každého článku umožňuje proniknouti těmto pracím i na mezinárodní forum. Výroční zpráva důstojně reprezentuje náš vojenský zeměpisný ústav.

Bs.

Katalog map, plánů a publikací vojenského zeměpisného ústavu v Praze. Str. 39, příloh 8, cena 4 Kč. Praha 1927, nákladem vlastním.

Ježto se všeobecně pocífovala potřeba orientační příručky jak o vojenském zeměpisném ústavu, tak i o jeho výrobcích, byl vydán tento katalog, který platí od 1. ledna 1928. Katalog informuje o úkolech a organizaci ústavu a podává jasný přehled o všech družích map a publikací, které lze

v ústavu dostat, o jejich ceně a platebních podmínkách. Jsou tu vydány i pokyny pro širší veřejnost, která se o věc zajímá, jak mají být ústavu zasílány údaje nutné k doplnění a opravě vydaných již map. Katalog seznamuje zájemce i s podmínkami, za kterých ústav přijímá práce, náležící do oboru jeho působnosti.

Přílohy, obsahující přehledy jednotlivých map, velmi usnadňují učiniti stručnou a jasnou objednávku. Katalog nebude vydáván každý rok: o změnách, které nastanou ve vydávání prací budou informovat přehledy každoročně uveřejněné. Kromě toho bude na vydání jednotlivých listů nebo díla upozorněno Věstníkem ministerstva národní obrany, z něhož přejímá tyto zprávy zpravidla i denní tisk. Bs.

Zprávy Vojenského archivu a musea RČS.

Ročník 1928, svazek IV. Vydal Vojenský archiv a voj. museum RČS. — (Praha 1928, str. 139, obrazů 15, přílohy 2, náčrtý 4, cena neudána.

Vojenský archiv a museum RČS zahájil vydavatelskou činnost v r. 1926 I. svazkem „Zpráv“, o němž bylo referováno ve Vojenských rozhledech roč. VII. (1926), čís. 11, str. 596. Tyto zprávy vycházely pak ve volných, příbližně půlletních lhůtách, takže máme nyní v rukou IV. svazek této publikace, který obsahuje:

Kapitán v. v. Bedřich Swieteczký: Z vojenských dějin staré Prahy. Článek, doprovázený 10 obrazy, je cenným příspěvkem k dějinám naší metropole s vojenského hlediska. Pojednává v 15 státech o soustavě pražského opevnění, o ubytování vojsk, o vyšších velitelích a velitelstvích, o různých družích zbraní a jejich vývoji v Čechách, o různých vojenských ústavech a kostelích, o vojenském soudnictví a trestním řízení, konečně o službě strážní a bezpečnostní, jakož i o vývoji četnictva.

Ježto Praha svou polohou v srdci Čech a Evropy dodnes nepozbyla svého vysokého geopolitického a tedy i strategického významu tím spíše, že se stala v r. 1918 hlavním městem našeho obnoveného, samostatného státu, nabádá první stať článku k zajímavému pokusu o vyřešení obrany města moderním opevněním a při tom k zjištění výhod a nevýhod takové obrany.

Stábní kapitán Richard Wolf: Vojenské zhroucení Německa 1918 ve světle německé oficiální kritiky. Svým známým, myšlenkově hluboce založeným způsobem podrobuje autor kritice a odhaluje železnou logikou slabiny resoluce

o vojenském zhroucení Německa 1918, kteroužto resoluci zvláštní vyšetřující výbor po šestileté práci předložil říšskému sněmu dne 17. července 1925, dospěl k závěru, že nikdo z vojenských ani politických činitelů Německa není vinen německou porážkou 1918. Z veškerých vývodů autorových plyne, že hlavní vina německého zhroucení je na Ludendorffovi, který v své nesmírné ctižádosti jednal na konec bez vědomí a vůle německého národa, v svém veškerém počínání ovládal a své vůli podrobil všechny činitele vojenské a politické — konečně i samého císaře — a tak dovedl věci k úplně chybným koncům, z nichž pak nebylo záchrany než okamžitým, bezpodmínečným příměřím.

Kapitán Eduard Kubala: Přehled operací Podkarpatské skupiny od 1. do 24. června 1919. Článek je vlastně pokračováním v řadě vyličení bojových událostí, vynatých z celkového boje na Slovensku v roce 1919 a uveřejňovaných ve „Zprávách“. Tak obsahuje I. svazek (1926) této publikace bojovou událost ve středu celkové fronty u Tisovce, II. svazek (I. z r. 1927) západně od tohoto místa boje u Baňské Štiavnice, III. svazek (II. z r. 1927) východně od Tisovce boje u Rožnavy. Nyní došla řada na boje Podkarpatské skupiny, které v důsledku celkové situace byly sváděny většinou odděleně od ostatní fronty. Zajímavé jsou vývody autorovy

o příčinách války na Slovensku a doplňují vhodně údaje, které o těchto příčinách přinesl I. svazek „Zpráv“ v r. 1926. Poutavý článek, doplněný 4 náčrtů, líčí názorně obtíže, které musila naše mladá, tehdy vlastně jen improvizovaná armáda zdolávat za prvních bojů na svobodné půdě vlastního státu. Lze jen vítati, že se nám dostává konečně úřední zprávy o bojích na Slovensku v r. 1919, které zvyšují naši touhu po celkovém vyličení tehdejších událostí.

Dr. Václav M. Škorpil: Rychlostí střelka Sylvestra Krnky z r. 1855—6. Na základě krásné a cenné sbírky z pozůstalosti Krnkovy, darované jeho potomky našemu Vojenskému muzeu, podává autor důkladnou studii o vývoji Krnkových — tedy českých — ručnic. Je to pokračování studie, uveřejněné ve III. svazku (II. z r. 1927) „Zpráv“. Čtyři obrazy a dvě přílohy (reprodukcce historických listin) zpestřují názorně tento vývoj vynálezu českého člověka.

Na konci IV. svazku „Zpráv“ je — jako obvykle — připojen krátký referát o činnosti Vojenského archivu a Vojenského musea v druhém pololetí 1927.

Bylo by si jen přáti, aby tato vskutku hodnotná publikace našla největšího rozšíření nejen ve vojenských, ale i v občanských kruzích.

Kla.

b) Spisy cizojazyčné.

P. N. Krasnov: Duša armii. Očerki po voennoj psichologii. S predislaviem prof. general-lejtenanta N. N. Golovina. Izdatelstvo „Mědnyj Vsadnik“, Berlin 1927. Str. 155, 80.

I kdybychom nesouhlasili úplně s obsahem uvedeného spisu, přece je v něm dosti myšlenek, které stojí za to, abychom o nich uvažovali. Starý a zkušený válečník rozebírá tu mnohé jevy válečné s hlediska vojenské psychologie.

Vojenské psychologii věnováno dosud velmi málo pozornosti, ač duševní stránka člověka v bojové činnosti hraje neméně důležitou roli než v jiných odvětvích lidské činnosti. I když bude vojenská technika zdokonalena na nejvyšší stupeň, přece hlavním činitelem, rozhodujícím o vítězství či o porážce, byl, jest a bude člověk jako jednotlivý bojovník, člověk jako masa, člověk jako národ. To věděl Napoleon a dobře usuzoval, že úspěch v každém vojenském podniku závisí ze tří čtvrtí na koeficientu

duševním a jen ze čtvrtiny na koeficientu materiálním. Přes tuto důležitost teprve až poslední dobou začíná padati od tohoto vědního oboru, který jest jako každý svět duševních jevů velmi složitý, paprsek světla. Z dřívějších děl nutno uvést klasickou práci Ardanta du Picq: „Le Combat“, která objasňuje, jak působí na psychologii řadového bojovníka pocit strachu, a dílo Lt. Colonelá de Maud' Hui, vysvětlující, jak fyziologická únava otupuje úsudek a mění lidskou psychiku.

Každý obor vědní na stupni prvotního vývoje, který má co dělati s psychologickými jevy, musí nejprve shromáždit množství událostí a příběhů, aby na jejich podkladě se mohlo dojít k určitým závěrům a pravidlům mnohdy ještě krajně podmíněným. Jest tu třeba všestranně a objektivně pátrat nejen po změnách v duševní činnosti jednotlivého bojovníka, nýbrž také velikých bojujících mas na své straně a také na straně nepřátelské. První druh badání možno nazvati in-

individuální vojenskou psychologií, druhý kolektivní. Ale poněvadž výkony jednotlivých bojovníků jsou většinou úzce mezi sebou spojeny a vzájemně podmíněny, jest individuální vojenská psychologie pomocnou vědou kolektivní vojenské psychologie.

Všímající si psychologické stránky války, nesmíme nikdy zapominati na její stránky materiální. Lepší výzbroj pozvedá ducha vlastní armády, snižuje ducha protivníkovu. Nic nepomůže výborná výzbroj zbabělci.

Člověk se skládá z duše a těla. Všechna lidská rozhodnutí se jeví produktem rozumu. Vůle splňuje rozkazy dané rozumem a nutí člověka k činnosti. Za rozumem a lidskou vůlí se skrývá ještě jiná síla, která často mění rozhodnutí rozumu a paralyzuje vůli. To jest pocit. Hlavním pocitem, který se objevuje již v očekávání boje nebo na začátku boje a který podle Skobeleva se zmocňuje i těch nejchabřejších bojovníků, jest pocit strachu.

Generál Krasnov, vycházející ve svém rozboru od individuální vojenské psychologie, ukazuje, že působí jinak pocit strachu na řadového bojovníka, jinak na velitele, který velí v boji v blízkosti nepřítelově a jinak na velitele, který řídí boj, jsa vzdálen fyzického nebezpečí. Jestliže pocit strachu u řadového bojovníka jest podporován fyzickou únavou, tu u jeho velitele přistupuje k tomu ještě duševní únava. Tíže této duševní únavy roste geometrickou řadou s výší zaujímaného velitelského místa a jest zvětšována ještě morální zodpovědností, která jako balvan leží na bedrách velitelských. Vyšší velitelé, kteří jsou vzdáleni fyzického nebezpečí, plní svůj úkol často za poměrů horších než ve válečné linii. Jest známo, že úpadek ducha začíná vzadu. Útěk se rodí vždy v zadních řadách falangy. (Viz: Général Serrigny: „Réflexions sur l'Art de la Guerre“). Také za světové války vznikala panická nálada obyčejně u písařů a různého druhu týlových vojsk. Touto „nervositou“ týlu se objasňují na první pohled podivné případy, které bylo lze pozorovati za světové války. Jest proto zdůraznění podstatný rozdíl ve vykonaných podmínkách bojujících vojsk a vyšších štábů. Tento rozdíl jest v nynější epoše tak veliký, že možno téměř mluviti o dvou různých psychologích: o psychologii bojujících vojsk a o psychologii vyšších štábů. Jest velmi důležité rozřešiti otázku, jak sloučiti obě skupiny v harmonický celek, aby si vzájemně rozuměly. Jinak se ukáže vyšší velení odloučeno a vzdáleno reálné situace, jak tomu bylo v červnovém nástupu roku 1917.

Dotýká se otázky, jak přemoci strach, ukazuje generál Krasnov na morální vliv náboženství. Náboženství mělo za dřívějších válek ohromný význam. Víme to dobře z válek křížáckých, z válek proti Turkům a z války třicetileté. Ještě Suvorov za války proti Turkům využil náboženství jako pobídky v boji proti „basurmanům“.

Ve válkách 19. stol. a ve světové válce jest hlavní pákou národní prvek, ač císař Vilém nezapomněl využití taklé prvku náboženského. Dnes všechny státy budují svou vnější ochranu na výchově budoucího pokolení v duchu hlubokého patriotismu. Jeden z charakterních znaků této tendence možno viděti v kultu „Neznámého vojína“, v jehož základě leží vysoká národní idea. Uctívají se tak všichni neznámí hrdinové, kterých si vyžádala za obět moderní válka. Bolševici změnili národní princip na princip třídního zápasu. Jak se jejich theorie osvědčila, dokazuje válka s Poláky v roce 1920.

Neméně jest zajímavé, co autor praví o chrabrosti. Chrabrost jest duševní zjev velmi složitý. Neničí pocitu strachu, ale ovládá jej. Jest to vyšší splnění povinnosti, stupňované až de obětování sebe sama. Ve většině případů jeví chrabrost jako výsledek rozumové, volné i citové činnosti buď v částečném nebo v plném jejich rozsahu. Působí zde rozumná úvaha, uvědomělý výcvik nebo vysoké vzplanutí ušlechtilých citů, které přehlížejí všechna nebezpečí, ba i smrt. Jako strach i chrabrost bývá velmi různobrazná.

Autor, zabývá se ještě jinými duševními jevy jednotlivých bojovníků, nezapomíná zmíniti se o prostředcích, působících na lidského ducha. Zdůrazňuje význam výchovy a výcviku, vojenských technických znalostí a opatření, výzbroje a výstroje, zásobování, péče o raněné, péče o rodiny bojovníků a p.

Vojenská psychologie je však především psychologii kolektivní. Všechny dosavadní práce v tomto oboru zabývaly se poznáním člověka a davu. Bohatá zkušenost světové války ukázala, že člověk jedná pod vlivem lidí nejen jako člen davu (tolpy), nýbrž také jako člen společnosti. Názvy dav, společnost samy vysvětlují v hlavních rysech podstatný rozdíl obou celků. V současném boji nehrají již hlavní roli davy. Dnešní způsob boje a technika si vyžádaly mnoho změn. Dříve se dělil boj přesně na dvě periody: přípravnou a rozhodující. V první periodě se vojska koncentrovala na určité místo a přibližovala se k sražení. V druhé periodě došlo k srazce. Obě periody netrvaly

nikdy dlouho. V takových bojích se mohla uplatnit osobní přítomnost velitelova, jak vidíme ještě u Napoleona a Suvorova. V nynějších válkách není tohoto časového rozdělení a místního určení. Také jeden boj nerozhoduje o výsledcích celé války. Úspěch boje závisí nejen na vojevůdci, který řídí boj, nýbrž na všech bojovnících. Proto dnes má takový význam element. usuzující; ne dav, ale společnost. S rozvojem techniky vzrůstá zároveň i význam vojenské psychologie.

Jest také velmi zajímavé, v čem — mimo jiné — vidí gen. Krasnov příčinu porážky ruské za světové války. Nebylo tu jednoty; ruský národ netvořil za světové války kompaktní pevnou masu, jak tomu bylo za války před 100 lety. Byly tu různé vrstvy, z nichž každá šla za svými zájmy. Druhá příčina jest výlučně psychologická. Jest známo, že ruská vojska před světovou válkou byla na ucházející výši; ba ruské dělostřelectvo předčilo dokonce francouzské, které vždy zaujímal první čestné místo. V armádě sloužil veliký počet velitelů, důstojníků a poddůstojníků, kteří prošli nejlepší vojenskou školou na polích mandžurských. Za cenu krve získali zkušenosti nové taktiky s prvotřídním nepřítelem. Proč tedy nezničili německých vojsk? Ruští důstojníci generálního štábu byli většinou odchovanci německého generálního štábu. Ke svým učitelům chovali téměř zbožňující úctu, která se obrátila za světové války ve strach před duševní převahou Němců. Výsměšky a přezírání rakouské armády stupňovaly jen tento strach. Přesto zůstávala armáda této náklady prostá, pokud na frontě byla kádrová vojska. Když ale kádrová vojska byla vybita a raněna, zachvátila brzy celou armádu. Ruská armáda podlehla hypnóze o germánské síle, kterou si sama vnutila.

V dalších kapitolách zmiňuje se autor o významu kázně, praporu, cvičení v semknutých útvech a o výchově důstojníků.

Kniha je oživena četnými válečnými epizodami, hlavně ze světové války, které mají potvrzovat autorovy výklady o duševních válečných jevech.

Znovu opakujeme, byť bychom nesohlasili úplně s názory autorovými, — na něhož nemalý vliv měla jeho výchova a dřívější i nynější poměry životní — přece dílo má nesporný význam, že obohatilo literaturu vědního oboru, který do poslední doby byl přes svou důležitost velmi zanedbáván.

Význam a povinnost zabývat se vojenskou psychologií připomínají důrazně slova německého generála Metzsch: „Wir haben den Weltkrieg

vor allem seelisch verloren. Seelenstärke fehlte in der Marne-Schlacht und mehrfach später. Nur der innere Wert der Vierende: Feldherr und Heer, Staatsmann und Volk, kann uns in kommenden Kämpfen retten. Annähernd gleiches „Material“ auf beiden Seiten vorausgesetzt, wird der Krieg stets der tüchtigeren Truppe, dem charakterfesteren Volke, der überlegenen Führung und dem Staatsmann „Psychologos“ gehören“. (Mensch oder Material? Trugschlüsse und Irrlehren. Von Generalleutnant a. D. v. Metzsch. Militär-Wochenblatt, Nummer 13, Jhg. 1-13, 1928.)

Dr. Diblík.

Barnus Harry Elmer: Die Entstehung des Weltkrieges; německý překlad od dra Františka Arenze. Nákladem Deutsche Verlagsanstalt 1928, stran XVI+570.

Poválečná literatura vědecká zabývající se světovou válkou, nepřestává jen na jejím studiu se stanovit čistě vojenského, nýbrž studuje ji i se stanoviska hospodářského, politického a p. Nezůstává tedy tato literatura omezena jen na dobu jejích vojenských akcí, nýbrž zabývá se i dobou před touto válkou a po ní. A tu se vyskytují práce, jež se obírají zejména příčinami této války a hledají vinníka, který zavinil onu krvavou čtyřletou tragedii člověčenstva.

Dosavadní mínění, které se ustálilo, je, že to bylo hlavně Německo a císař Vilém, který svým šíleným zbrojením a výbojnou politikou zavinil světový požár. Kniha Harryho Elmera Barnusa, profesora historické sociologie na univerzitě koleji v Northamptonu, má úplně opačné mínění a snaží se na základě listinného materiálu dokázat, že Německo bylo k válce donuceno a do ní vtaženo.

Obširná Barnusova kniha je rozvržena na 11 kapitol.

První kapitola, která jest jaksi úvodem k vlastní knize, opírá se „hlubšími příčinami válek“ a zmiňuje se o nutnosti důkladného prozkoumání jejích příčin, o biologických a psychologických příčinách válek, o faktorech sociologických, hospodářských a politických.

Druhá kapitola nadepsaná „Všeobecné historické pozadí, situace roku 1914“ pojednává především o novém průkazném materiálu, kde zejména kritizuje § 231 versailleské smlouvy, podává krátce přehled poměrů Německa k ostatní Evropě od roku 1890 až 1914, zmiňuje se o hosp. rivalitě Anglie a Německa, o nacionalismu a pacifismu, vypočítává, kolik bylo vynalo-

ženo na zbrojení jednotlivými evropskými velmocemi v době od r. 1899 až do roku 1914, zmiňuje se o spolcích v té době uzavřených, o poměru Německa k Haagské konferenci, probírá detailně předválečnou diplomacii až k r. 1912, celkovou situaci v letech 1908—1914 a dochází k tomuto závěru:

1. Je nutno přezkoušeti důkladně otázku viny na světové válce na základě nového průkazného materiálu.

2. Je všeobecným míněním, že Německo nejen úmyslně vyprovokovalo světovou válku 1914, nýbrž že jest odpovědné i za onen bezohledný nacionalismus, imperialismus, horečné zbrojení a tajnou diplomacii, což vše generaci žijící v Evropě před r. 1914 predisponovalo k válce.

3. Faktory, které od r. 1870 až 1914 především nutily k válce, byly: hosp. zápolení, nacionalismus a patriotismus, silné zbrojení na moři i na souši a tajné spolky.

4. Německo bylo do těchto poměrů zataženo a v žádném směru nebylo horší než druhí.

5. Pokud se týká diplomatického napětí, jako základní příčinou války bylo Alsasko-Lotrnsko, francouzská snaha po revanchi, otázka východní a Maroko.

6. Francouzsko-pruská válka r. 1870 až 1871 byla práním jak Francie, tak i Pruska.

7. Pokroky Německa na blízkém východě znepokojovaly Anglii a Rusko; ony byly příčinou, že obě velmoci zapomněly svého starého nepřítelství a uzavřely spolek, jehož hrot byl namířen proti Německu.

8. Co se týká marocké krise, bylo Německo jak morálně, tak formálně v právu, avšak pokazilo vše v diplomatické technice.

9. Na Haagské konferenci nevystoupilo Německo, proti skutečně významným návrhům odzbrojovacím rozhodněji než Francie nebo Anglie.

V druhé kapitole nazvané Francouzsko-ruský komplot, který vedl k válce, probírá autor detailně franc.-ruské vztahy a dospívá k závěru, že jednou z přímých příčin světové války bylo ruské přání, zmocnití se panství nad černoomořskými úžinami. Mužem, jenž pracoval o tomto plánu, byl Alexandr Izvolski, ruský ministr zahraničních věcí, a později ruský vyslanec v Paříži. Dále vylučuje autor podrobně činnost Izvolského.

Třetí kapitola je věnována zavraždění arcivévody Frant. Ferdinanda a

rak.-srbské krizi. Když probral detailně vše, co předcházelo atentát a chování Srbska před atentátem a po něm, dospívá autor k těmto projevům:

1. Mezi Srby byl vášnivý nacionalismus, který chtěl sjednotiti jihoslovanské národy v jednom velkém království. Tyto snahy byly podporovány Ruskem. Rakousko-Uhersko pracovalo proti nim. Anexí Bosny a Hercegoviny dostaly tyto snahy těžkou ránu. Tehdy Srbsko slíbilo, že zastaví veškerý komplot proti Rakousko-Uhersku, ve skutečnosti však znamená toto datum počátek jeho hry s Rakousko-Uherskem.

2. Tyto velkosrbské plány se nedaly ovšem spojit s plány Rak.-Uherska. Nebezpečím pro ně bylo zejména prohlášení Frant. Ferdinanda, že chce, až se stane rak. císařem, spojit všechny Slovany v jednotnou slovanskou říši, jež by s Rakouskem a Uherskem tvořila trialistický svazek.

3. Aby tento plán předešli a vyprovokovali evropskou válku, za jejíž průběhu s ochranou a podporou Ruska doufali uskutečnit svůj velkosrbský program, rozhodli se Srbové zavraždit Frant. Ferdinanda.

4. Zavraždění následníkov bylo plánovitě připraveno vysokými srbskými důstojníky, kteří dali vrahům zbraně, vycvičili je ve střelbě pistolí a tajně dopravili do Bosny, kde měli očekávatí příchod následníkův. Civilní srbská vláda věděla o tomto komplotu měsíc před jeho provedením, avšak učinila málo, aby zabránila jeho provedení.

5. Srbsko si nedalo práci, aby vyšetřilo, kdo je za vraždu odpověden, a srbský tisk ji schvaloval jako vlastenecký čin.

6. Vražda byla namířena proti rak.-uherské monarchii.

7. Rakousko se rozhodlo vypravití jen trestnou expedici, avšak hrabě Tisza nutil vedoucí instance Rakouska provést prostřednictvím diplomacie tlak na Srby. Proto rak.-uher. ultimatum bylo tak sestaveno, že Srbové některé jeho podmínky musili odmítnouti. Srbsko koncipovalo svou odpovědnost v mírném tónu, chtělo se tak před Evropou postaviti do příznivého světla.

8. Německo nemělo nijaké účasti při vypracování rak.-uherského ultimata Srbsku.

9. Když se objevila možnost, že Rusko bude intervenovati ve prospěch Srbska, naléhalo Německo na Rakousko-Uhersko, aby se dorozumělo

s Ruskem, to však Rakousko-Uhersko odmítlo.

10. I Rakousko-Uhersko se chtělo vyhnouti evropskému konfliktu.

11. Rusko nemělo nížežádnoho morálního práva vystoupiti na ochranu Srbska.

12. Rakousko-uherská válka proti Srbsku nemusila míti nijak za následek evropskou válku. Vmíšení Ruska do konfliktu stalo se na nátlak Francie, což bylo popudem k dalšímu rozšíření konfliktu.

Další kapitola nadepsaná „Úloha Německa průběhem krise roku 1914“ líčí chování Německa průběhem celé doby, co se rozvíjel rak.-srbský konflikt, a je zakončena těmito úvahami:

1. Německo nebylo na žádný způsob jediné odpovědno za systém, jenž přibližně roku 1912 rozdělil Evropu na dva ozbrojené tábory a nemělo arci žádného důvodu, aby si r. 1914 přálo války. Svých cílů mohlo dosáhnouti lépe a snadněji mírným postupem spíše než válkou.

2. Není skutečného podkladu pro legendu o poznaňské korunní radě, která prý se konala 5. VII. 1914 a při níž prý císař projevil svůj plán vrhnouti celou Evropu do krvavé lázně.

3. Císař otřesen a znepokojen zabítim rak. následníka, byl pro rychlý a ostrý postup Rakouska proti Srbsku, ačkoli mu úplně bylo po chuti, že pokračování Srbska má míti spíše diplomatický než vojenský charakter. Dne 6. července prohlásil, že je hotov podporovati Rakousko v politickém směru, který nastoupí naproti Srbsku. Byl to sice riskantní slib, tehdy však císař neočekával, že se trestná výprava proti Srbsku zvrhne v evropskou válku.

4. Císař mínil, že odpověď Srbska na rak. ultimatum je dostačující a že není třeba rak. mobilisace.

5. Rakousko nevypovědělo Srbsku válku na naléhání Německa, nýbrž proto, aby způsobilo situaci, v níž by se mohlo vysmeknouti tlaku, který na ně Německo vykonávalo, aby je přimulo předložiti svůj spor se Srbskem k urovnání a zahájití výměnu názorů s Ruskem.

6. Když německý císař viděl, že pro hrozné chování Ruska proti Rakousku je možno vypuknutí evropské války, nutil Rakousko, aby dovoilo zprostředkující akci a přímou výměnu názorů. Tento tlak přišel ovšem příliš pozdě proto, že předčasná, žádnou provokaci neodůvodněná mobilisace ruská učinila jeho namáhání náhlý konec.

Szölgyeniho telegram a otázka Beethmana Holwega, daná Anglii 29. června, ukazují námahu a tlak, který provádělo Německo na Rakousko od 27. července, aby byl zachován mír.

7. Teprve v noci na 30. VII. se rozhodlo Německo k válce. Moltkovy telegramy Konrádovi měly jediné význam varovný a podnět k nim daly zprávy o ruské mobilisaci. Tvrzení Poincarého a sira Edvarda Greya, že militaristé ovládali situaci až do pozdního odpoledne 31. VII., kteroužto dobu učinila ruská akce odstranění otevřeného nepřátelství již *via facti* nemožným, nejsou ničím odůvodněna.

8. Přes to, že vedoucí osobnosti Ruska, Francie a Anglie byly v tom od let zajedno, že se ruská mobilisace rovná vypovědění války Německu, a očekávaly okamžité vypovědění války Německem, vyhlásil něm. císař, ač byl těžce tísněn vyhlídkou války na dvou frontách, teprve 48 hodin po uveřejnění ruské mob. vyhlášky a teprve tehdy, když více než 24 hodin očekával odpověď Ruska na podané ultimatum s 12hodinovou lhůtou.

9. Německý císař učinil i potom pokus, aby válka byla lokalisována na východě, a zajistil si neutralitu Francie a Anglie. Avšak Francouzi již v 16 hodin oznámili Rusům své rozhodnutí vésti válku proti Německu. Příštího dne (2. VIII.) a dva dni před něm. vpádem do Belgie dal sir Edward Grey franc. vyslanci známý slib, že se Anglie v případě války proti Německu postaví po bok Francie.

10. Otázka belgická nemá nic společného s otázkou odpovědnosti za světovou válku. Angličané a Francouzi měli podobný plán postaviti se Němcům na belgickém území, ovšem zvláštní okolnosti, za nichž byla Anglie r. 1914 získána pro válku, donutily je vzdáti se tohoto plánu. To sice nezabavuje Německo viny, ono se však nikdy nepokusilo tvrditi, že invase ta byla oprávněna, ale dokazuje to také, že čin Německa nikterak neznamenal tak neslýchanou věrolomnost, které by se žádný jiný stát nikdy neodvážil.

11. Není důkazů, že Německo sáhlo k válce „hrůz“ anebo že páchalo více ohavností než ostatní zúčastněné státy. Spojené státy v to počítají. Nepravdivost těchto vážných obvinění byla prokázána jak badateli dohody, tak i badateli německými.

12. Nic nedokazuje, že by si některý z odpovědných něm. činitelů přál r. 1914 světové války a něm. císař dal si průběhem r. 1914 více námahy, aby zabránil všeobecné evropské konflicci než kterýkoliv jiný evropský stát.

Šestá kapitola nadepsaná „Ruská mobilisace přináší s sebou urychlení svět. války“, je věnována ruské mobilisaci a jejím následkům. Autor je přesvědčen, že

1. několik let před vzplanutím války nabyl Izvoiski přesvědčení, že důležitým bodem pro ruskou zahr. politiku je získati mořské úžiny a že toho možno dosíci jen evropskou válkou. Asi v prosinci 1913 byl k tomuto názoru přiveden i Sazonov, jenž se vyjádřil, že Francie a Rusko přemohou s britskou pomocí lehce Německo a učiní konec jeho existenci jako evropské velmoci. Tajně ruské korunní rady, jež byly konány 31. prosince 1913 a 8. IV. 1914 rozhodly se proto, že Rusko nebylo s to porazit Turecko překvapujícím útokem bez pomoci ostatních, vyčkati vzniku evropské války. Přidání Anglie k franc.-ruským plánům bylo pevně stanoveno v květnu 1914 za vyjednávání o anglicko-ruské námořní konvenci.

2. Poincaré dal r. 1912 Izvolskému ujištění, že jakmile Rusko bude vojensky připraveno a franc. tisk získá franc. národ pro myšlenku války za záležitosti na balkánském poloostrově, bude Francie postupovati společně s Ruskem, v každém případě balkánském, kterého bude moci být využito jako příčiny k válce za opětné dobytí Alsaska-Lotrinska a obsazení mořských úžin. Aby takový případ nastal, podporovali Rusové srbské vojenské a snad i diplomatické kruhy, věděli předeem o sarajevském spiknutí a dali k jeho provedení své svolení.

3. V druhé polovině 1914 vykonal Poincaré v Petrohradě návštěvu, povzbudil ruské militaristy k nové horlivosti a útočil i na cara, aby zajistil tak pomoc Ruska proti Rakousku, dříve než se seznámil se zněním rakouského ultimata, a dal též Rusku na srozuměnou, že rakousko-srbská krise je pro něho tím balkánským případem, z něhož Rusové mohou nechat vzplanouti evropskou válku, při níž mohou spoléhati na pomoc Francie.

4. Dříve než Poincaré opustil Petrohrad, a dva dny dříve než se sám dověděl o obsahu rak. ultimata, oznámil Sazonov ruskému vyslanci ve Vídni že Rusko zamýšlí energicky vystoupiti proti rakouskému zakročení v Srbsku. O dva dny později poslal Viviani z Revalu zahraničnímu francouzskému ministroví telegram, v němž mu oznamoval, že Francie musí býti připravena vystoupiti se Srbskem proti Rakousku. Že Sazonov dal Srbsku radu, že musí ukázati k Rakousku vlídné chování a především, že nesmí vypo-
věděti válku, to není žádným důka-

zem jeho mírumilovnosti. Tato rada je lži, jak dokázalo další jeho jednání, a v tom okamžiku, kdy byla dána, byla určena jen k tomu, aby byla protiváhou rozhodnutí určených k rozničení války. Jako důvod oné rady musí býti bráno Sazonovo přání, získati tolik času, kolik je možno pro francouzsko-ruské zbrojení a postavit se tímto štítem Srbsko do příznivého světla ve veřejném mínění.

5. Od 24. července, t. j. ode dne, kdy se Rusové dověděli o rak.-uherském ultimatu, začali vojenské přípravy s úmyslem válečným. Tyto přípravy dosáhly svého vrcholu 30. července, kdy byla nařízena všeobecná mobilisace ruské armády. Ani Francie ani Anglie neprotestovala proti těmto ruským vojenským přípravám. Francie doporučovala výslovně větší urychlení ve spojení s úplnou tajností. 25. července zpravil sir Eduard Grey Sazonova, že Anglie je ruské mobilisaci nakloněna.

6. Osobní odpovědnost za ruské vojenské přípravy padá výhradně na velkoknížete Nikolaje Nikolajeviče, Sazonova a Izvolského, především však na Sazonova, který se tvářil, jako by k tomu byl od ruských militaristů donucen. Car byl sice nakloněn míru, ale byl zmaten a bez pomoci.

7. V roce 1916 přiznal se Sazonov v okamžiku nestřežené upřímnosti, že válka r. 1914 vznikla proto, že Francie a Rusko byly odhodlány pokoriti Německo.

8. Sazonovovy návrhy na diplomatické řešení konfliktu nebyly míněny upřímně, ale byly určeny výhradně k tomu, aby pro provedení ruských válečných příprav získaly více času.

9. Článek berlínského Lokal-Anzeigru z 30. VII., který nesprávně označoval něm. mobilisaci, neměl žádného vlivu na ruské rozhodnutí o nařízení všeobecné mobilisace. Zpráva o tomto článku došla do Petrohradu teprve 9 hodin po tom, co Sazonov získal carovo povolení k všeobecné mobilisaci a dal nařízení náčelníku gen. štábu. Dobrovolski praví nám nepokrytě, že se Rusko 25. VII. rozhodlo k válce a že Sazonovovy diplomatické manévry byly jen rouškou k zastření vojenských příprav.

10. První vojenská opatření Německa a Rakouska proti Rusku následovala dlouho po ruské všeob. mobilisaci a žádná z těchto dvou zemí neučinila žádného kroku proti Rusku, dokud ruské rozkazy nařizující všeob. mobilisaci nebyly rozšířeny telegraficky po celém Rusku. Německo tehdy nepodniklo nic náhlého, nýbrž čekalo dříve, než nařídilo mobilisaci, marně 24 ho-

din na odpověď na ultimatum odeslané s 12hodinovou lhůtou Rusku.

Sedmá kapitola jedná o činnosti Poincarého za krise 1914 a autor je přesvědčen, že jednou z hlavních příčin světové války bylo, pokud na tom má francouzská politika podíl, Alsasko-Lotrinsko. Až do roku 1912 byli hlavními hlasateli odvety monarchisté nebo konservativci, krátce nepřátelé III. republiky. Když se roku 1912 stal Poincaré min. předsedou, přivedl po prvé franc. republiku k politice odvety a k programu opětného dobytí ztracených provincií.

Poincaré přiznal bez obalu, že naděje tyto provincie znovu získati, byla od dlouhé doby jeho jediným cílem života.

V dalších úvahách kritizuje autor činnost Poincaréa a dává mu za vinu, že hlavně on veštal Rusko do války.

Další kapitola je věnována siru Edvardu Greyovi a úloze Anglie průběhem krise r. 1914. Klíč k způsobu jednání Anglie průběhem krise, píše autor ve svých úvahách, nutno hledati v dorozumění, jež vedlo v letech 1901 až 1914 k ustavení anglo-franc. dohody. Anglie byla r. 1914 rozhodnuta věsti válku, když Francie vstoupí do války. A Francie se rozhodla podpořovati Rusko při opatřeních, jež nutné musily věsti k válce.

Od roku 1906—1912 pracovala Anglie s pečlivostí o plánech, jež směřovaly k spoluúčinkování loďstva a pozemního vojska ve svazku s Francií proti Německu.

V dalších úvahách se obírá autor poměrem anglicko-ruským, anglicko-německým v letech 1908—1912, viní Greye, že byl odhodlán zatáhnouti Anglii do války po boku Francie, a říká, že Grey využil belgického incidentu, který pokud s ním měly co činiti Anglie a Francie, byl zřejmým podvodem, čehož následkem bylo, že veřejné mínění Anglie vzplanulo proti Německu.

V 9. kapitole se autor obírá příčinami, pro něž vstoupila Amerika do války proti Německu, vyvrací mínění, že by to byla jediné ponorková válka, vedená Německem, pro niž by se byla amer. vláda rozhodla pro vstup do války, zmiňuje se o případu Lusitanie a kritizuje Wilsona. Fakt, že Amerika zasáhla do války, podkládá pro svět za neblahý. Německo, kdyby prý Amerika nebyla vstoupila do války, by ji nebylo prodlužovalo, neboť bylo roku 1916 vážně nakloněno vyjednávání o mír. Američané prý se podobali hloupé zblázněné tlupě, které bylo použito k tomu, aby tahala francouzské a anglické kaštiny z ohně.

V další kapitole zmiňuje se autor o revisionistických názorech na tuto otázku, poslední pak kapitola, nadepsaná „Na cestě k osvobození od omylu válečné doby“ podává jaksi resumé celé této otázky.

Jako přídavek najdeme v knize kapitolu, kde je seznam literatury o otázce viny na válce a kde podán krátce přehled badání o této věci v jednotlivých zemích. Další kapitola pojednává o tom, jak se jeví odpovědnost Německa ve světle anglických dokumentů.

Kniha jest jakousi apologií Německa a je přirozeno, že její vydání bylo v Německu přijato s nadšením. Autor sám v Německu o svých názorech přednášel a jeho přednášky byly přijaty bouřlivě.

Zdá se však, že se dal přece strhnouti svou láskou k Německu, neboť tenor celé knihy je, že Německo bylo beránkem, na nějž se všichni vrhali a nutili jej sáhnouti ke zbrani. Myslím, že knihou Barnusovou není řečeno v této otázce poslední slovo: Třeba autor cituje v své knize spoustu pramenů a literatury, třeba se jeho závěry zdají nezměnitelnými, je tu přece jenom ještě otázka, do jaké míry je výklad různých diplomatických not a listin, jež autor cituje, správný. On vše, co má prokázáno, že od dohody bylo podniknuto k odvrácení války, pokládá za faleš a klam a věří bez výminky Německu, že to, co dělalo, dělalo upřímně, čímž ovšem jen potvrzuje dojem jednostrannosti a tendenčnosti.

Německý překlad knihy je dobrý, úvod napsaný vřelými slovy hrabětem Montgelasem svědčí o tom, jakým sympatiím se autor v Německu těší.

Škpt. gšth. Jaroslav Kovář.

George Creel: How we advertised America. (Jak jsme informovali Ameriku.) New York and London 1920.

Propaganda byla mohutnou zbraní za světové války a velice pravdu měl ministr války Spojených států severoamerických D. Baker, když na jednom banketu po válce řekl: „Jsem povinen uznati, že meč je silnější pera. Ale světová válka byla vyhrána nejenom mečem, ale i perem.“

Jak Francie, tak i Anglie vybudovaly za světové války široký a plánovitý systém propagandy; první stát organizoval úřad celostátního významu, zvaný „Maison de la presse“, druhý pak „ministerstvo propagandy“, v jehož čele stál známý Northcliff.

Veliký důraz na propagandu kladlo i Německo, namířivši v druhé polovině války její hlavní ostří proti Rusku.

Události na ruské frontě dokázaly, že za jistých okolností může se propaganda státí nejen mocným pomocným prostředkem boje, ale i rozhodující zbraní.

Spojené státy severoamerické, vstoupivše do války v dubnu r. 1917, měly před sebou již široké a velmi produktivní zkušenosti Francie a Anglie, jichž také využily tím, že ihned organizovaly propagandu, která rychle nabyla širokého, čistě „amerického“ měřítka.

Již 14. dubna 1917 byl ustaven „Komitet pro všeobecnou informaci“ (Committee on Public Information).

V čelo tohoto orgánu celostátního významu, který ovládal tisk a vedl propagandu ve vlastní zemi, u spojenců i u nepřítelů, byl postaven velmi energický Georg Creel, který po válce vydal shora uvedenou knihu „How we advertised America“.

Ačkoliv tato velmi vážná a zajímavá kniha byla vydána brzy po ukončení války, neztratila ani dnes svého významu, protože zde podáváme její stručný obsah.

Komitét pro všeobecnou informaci postavil si za úkol mobilisaci veřejného mínění ve vlastním státu a širokou propagandu za hranicemi, máje podle slov Creelových věsti boj „s předpojatostí, lhostejností a nespokojeností ve vlastní zemi a nevědomostí i lži za hranicemi.“

Creel, zdůrazňuje ve své knize morální význam komitétu, píše: Potřebovali jsme ne povrchní sjednocenosti, nýbrž vášnivou viru v právo americké věci, jež by z občanstva Spojených států učinila do běla rozžhavenou masu, oduševnělou bratrstvím, sebeobětavostí, statečností a rozhodností, již není žádná smrt strašnou. Vůle demokracie k válce, k vítězství, závisí na tom, do jaké míry je každý jednotlivý člen této demokracie schopen tělem i duší, celou svou existencí, ušlechtilého vypětí a obětí společně s druhými, v zájmu celku...“

Mezi členy komitétu byli ministři: války, námořnictví, a vnitra.

Creel, nepohlížeje na komitét a jeho oddělení jako na byrokratické kanceláře, nýbrž jako na orgán velikého morálního významu, který ve své práci vyžaduje velkého nadšení, nadání a vědomostí, učinil ihned co nejenergičtější opatření, aby k dobrovolné práci komitétu přizval nejlepší vědecké, žurnalisté a umělecké síly národa, zúčastnily se společně práce i university, školy, církve, obchodní podniky, banky, kluby i nejrozličnější spolky a organizace.

Velikou účast na práci měla i americká žena v četných organizacích.

Creel ve své knize píše, že „nebylo možno koupiti za peníze všechnu tu pomoc, která byla poskytována dobrovolně; různé university věnovaly své nejlepší lidi... více než 150.000 mužů a žen zúčastnilo se na výzvu komitétu práce, projevující oddanost a obětavost, jako by byli všichni oblečeni v „khaki“.

Kromě práce propagační měl komitét i úkol udržovati v orgánech tisku dobrovolnou a uvědomělou tiskovou kázeň, která byla jakousi dobrovolnou censurou.

V tomto ohledu byl komitétům vydán seznam zpráv, kterých na přání vlády nelze uveřejňovati.

Nicméně nezávisle na opatřeních dobrovolné censury byly vládou vydány velmi přísné zákony na ochranu republiky, z 15. června 1917 a 16. května 1918.

První zákon hrozil peněžitým trestem do 10.000 dolarů nebo 20 lety kázně každému, 1. kdo úmyslně sestavuje nebo rozšiřuje lživé zprávy nebo lživá tvrzení s cílem, překážeti činnosti nebo úspěchu vojenských pozemních nebo námořních sil Spojených států nebo napomáhati úspěchu nepřátel; 2. kdo navádí nebo pokouší se naváděti k neposlušnosti, zradě, vzpouře nebo odporu ke službě vojenské; 3. úmyslně překáží odvodům.

Zákon ze 16. května 1918 určuje tresty za „vydávání, tisk, psaní nebo veřejné pronášení neloyálních, ponižujících nebo hrubých řečí, nebo za urážení státního zřízení, ústavy nebo praporu, vojenské uniformy Spojených států.“

„Komitét pro veřejnou informaci“ byl rozdělen na dvě hlavní sekce: domácí a zahraniční. Komitét rozšiřuje stále a stále svou činnost, rozdělil se znenáhla na tato hlavní oddělení: oddělení „novinek“ (The division of news), jež v sobě soustřeďovalo sbírání, zpracování a náležitě usměrňování zpráv; oddělení „filmové“, „umělecké informace“, „ústní informace“, „reklamní“, „ženské práce“, „rozdělovací“ atd.

Byla též organizována zvláštní „informační kancelář“, která každému podávala potřebné zprávy, chtěl-li se zúčastniti dobrovolné práce národní.

Za 10 měsíců podala kancelář 86.000 informací.

V čele různých sekcí stáli zkušení odborníci, nadání a energií redaktori časopisů a jiní lidé pera a umění, kteří dobrovolně opustili svá mnohdy vy-

nosná místa, aby se zúčastnili vlastenecké práce komitétu.

Podrobněji byla činnosti komitétu taková:

Komitét vydával denně „Oficiální bulletin“, obsahující vládní nařízení, řeči presidenta Wilsona, zprávy o zasedáních kongresu, zprávy o armádě a loďstvu, jména zvláště se vyznamenavších a vyznamenaných příslušníků branné moci, atd.

Bulletin, jenž se prodával za 5 dolarů ročně, tiskl se v r. 1918 denně ve 118.000 exemplářů a vyvěšoval se v 56.000 poštovních úřadech. Kromě stálého tisku statí a článků v periodických časopisech a novinách od spolupracovníků komitétu vydávaly se i knihy, brožury, letáky atd., s obsahem, vhodným pro válečné cíle.

Vydávaly se ve velikém množství různé plakáty, fotografie, umělecké pohlednice atd.

Pro informaci 600.000 učitelů vydávala se zvláštní literatura.

Národnostní menšiny a cizinci ve Spojených státech byly ve značné míře opatrovány zvláštní literaturou v jazycích německém, španělském, portugalském, českém, polském, italském, v jazycích skandinávských a j.

Oddělení „ústní propagandy“ mělo za úlohu sjednotit práci více než 12 národních kanceláří řečnických, usměrňující a řídící jejich činnost k jednotnému cíli.

Velmi originální zvláštností americké ústní propagandy byla organizace t. zv. „čtyřminutových řečníků“ (4 minutes men). Tito lidé, nabízející obvykle dobrovolně své služby komitétu, po náležité přípravě dostali stručné souhrny řečí, pronášeli čtyři minuty trvající řeči, objíždějící různá města a osady Spojených států. Za 18 měsíců 75.000 takových řečníků proneslo asi milion řečí, za celkové účasti 430 milionů posluchačů.

Filmové oddělení šířilo ve Spojených státech filmy, seznamující obyvatelstvo s úspěchy a činností armády a loďstva, jakož i s činností uvnitř Spojených států, S Francií, Anglií a Itálií byla sjednána dohoda o vzájemné výměně filmů.

Upozorňujeme i na velmi zajímavou činnost komitétu při organizaci zvláštních „vojenských výstavek“ i vojenských oddělení na výstavách celostátního významu.

Pro organizaci takových výstav byl komitétu přidělen důstojník ministerstva války, který pracoval ve spojení s různými odbory ministerstva a příslušnými civilními úřady.

Na těchto výstavách ukazovala armáda i loďstvo vzorky děl, technických

prostředků, plynových masek a „staných předmětů, ukazujících národu, kam jdou jeho peníze.“

Na výstavách ukazovaly se i nepřátelské trofeje, vzaté armádou i loďstvem Spojených států i armádami spojeneckými. Na zvláštních velkých výstavách předváděla se i vzorná opevnění a ukázky boje, se střelbou nepřimi náboji, což bylo s nadšením přijímáno velikými zástupy návštěvníků.

Vojenské výstavy byly organizovány v 21 městech, měly na 10 milionů návštěvníků a výtěžek téměř 1 a půl milionu dolarů.

Největší výstavy byly uspořádány v Chicagu a v San Francisku.

Zvláštní pozornost věnovala se propagandě mezi dělnictvem, za účelem povznesení jejich vlastenectví a zvýšení pracovní výkonnosti

Propagační práce uvnitř Spojených států dosáhla velikých výsledků, dokázavši vlastenecky zmobilizovati veřejné mínění země. Komitét, dostávaje náležitou podporu se strany odpovědných vůdců Spoj. států, chápajících dobře náladu mas a umějících na ně působiti, přibral k práci i velké množství dobrovolníků všech tříd a povolání, což dodávalo práci ráz životnosti a pružnosti.

V čele „zahraniční“ služby stál známý spisovatel Ernest Poole.

I v zahraniční propagandě účastnili se práce spisovatelé, žurnalisté, umělci a j.

Do všech spojeneckých a nejdůležitějších neutrálních států byli vysláni zástupci komitétu, kteří si tam otevřeli kanceláře, rozdělené v různá oddělení, podle druhu a rozsahu práce. Většina zástupců byla zkušenými žurnalisty, lidmi velice energickými a iniciativními, oddanými své věci a upřímnými vlastenci.

Spojení zahraničních zástupců se Spojenými státy udržovalo se jednak radiem, jednak telegrafem, poštou, jakož i zasíláním různého materiálu a filmů diplomatickými kurýry. Radiové spojení šlo hlavně na Paříž (Eiffelova věž) a na Londýn, odkud se zprávy odesílaly do jiných států.

Radiové spojení bylo zřízeno se Španělskem, Mexikem a Čínou, přes Peking korespondovalo se se Sibiří a Vladivostokem.

V Japonsku stál v čele celé věci vyslanec Spojených států. Pozornost věnovala se i Indii, Australii, Egyptu a balkánským státům.

Po demobilisaci rozhodl se komitét pokračovati ve své práci, rozšířiti ji

na střední Evropu, zvláště na Polsko, Československo, Rakousko a Maďarsko.

Creel sám osobně navštívil Prahu, kam přijel z Itálie ve vlaku s vracejícími se československými legionáři.

Ve své knize zaznamenává Creel hluboké dojmy, které měl, když přejížděl československé hranice a dorazil do „krásné staré Prahy (Wonderfull old city), byl svědkem ohromného vlasteneckého nadšení obyvatelstva, které vítalo své legionáře.

Připojme k tomuto přehledu Creelovy knihy některé stinné stránky, které ztěžovaly práci komitétu: byly případy nedůvěry a nepřátelství se strany některých skupin kongresu (parlamentu); někdy, zvláště v první době, objevovalo se zdržlivé, ba i nepřátelské stanovisko některých agentur a tiskových orgánů, které se obávaly omezení svobody tisku, domnívajíce se, že hlavním účelem komitétu je censura.

Ale velmi taktická a rozumná činnost komitétů poněkud způsobilá, že se i orgány tisku přimkly k práci komitétu, který si dovedl získati důvěru a pomoc i v nejširších vrstvách národa.

*

Propaganda je bojem na duchovní frontě, na níž se za války vedou také úporné a soustavné operace o udržení ducha svého národa a svojí armády na náležité výši i o rozvrat duchovní pevnosti nepřátelské.

Cíl propagandy ve vlastním státě je zcela jasný a ušlechtilý: činiti všechna opatření, aby národ a armáda, tvořící jediný zdravý celek, projevíly v trudných dobách obrany státu potřebnou houževnatost, rozhodnost i obětavost ve snášení všech možných zkoušek, které s sebou válka přináší.

Spravedlivost, jasnost a jednoduchost pohnutek i politiky státu, který nemá agresivních snah, nýbrž jen snahu brániti svou nezávislost a svobodu, značně ulehčuje práci propagandy, neboť pak se snadno chápě její smysl a účel celým národem i armádou; zde je i boj s nepřátelskou propagandou snadnější, neboť pak její semena nenajdou příznivé půdy, aby mohla vzklíčiti.

Nejlepších výsledků propagandy dosáhne se tehdy, budou-li splněny tyto podmínky:

a) Celostátní organisace celé věci s jednotným vedoucím ústředím.

b) Živost a pružnost a ne byrokratické vedení celé práce a co možná největší použití dobrovolných kulturních sil a organisace státu.

c) Široké a obratné využití všech prostředků, které skýtá současná věda, technika a umění.

d) Nepracovati lživou a reklamní frazeologií, lživým překrucováním faktů, nýbrž pravdivými informacemi a silnými jasnými hesly, které si široké masy mohou snadno zapamatovati a které počítají s psychologii vlastního národa i nepřitele.

e) Rozšiřování propagačního materiálu do nejširších vrstev armády a národa.

f) Rozšiřováním vln propagandyní koliv stejnoměrně, nýbrž podle důkladného uvážení situace a včasným soustředěním úsilí v těch směrech a na ty úkoly, které v dané situaci mají největší význam.

Propaganda v nepřátelském státě a armádě spočívá u státu, který vede obranu, hlavně v tom, že se brání proti propagandě nepřátelské. P. R.